

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.12.2005, sp. zn. 29 Odo 921/2003, ECLI:CZ:NS:2005:29.ODO.921.2003.1

Číslo: 55/2006

Právní věta: Jestliže poddlužník povinného nesplnil povinnost vyplatit pohledávku řádně a včas oprávněnému, je poddlužnická žaloba podle § 315 o. s. ř. způsobem provedení výkonu rozhodnutí nebo exekuce příkázáním jiné peněžité pohledávky. Zákaz provedení výkonu rozhodnutí nebo exekuce (§ 14 odst. 1 písm. e/ zákona č. 328/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů) v tomto případě znamená, že o žalobě podle § 315 o. s. ř., nemůže soud rozhodnout, dokud trvají účinky prohlášení konkursu. Doručení usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky povinného nebrání poddlužníku ukončit s povinným smluvní vztah, z něž měly povinnému v budoucnu postupně vznikat z téhož právního důvodu dílčí pohledávky.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 21.06.2005

Spisová značka: 29 Odo 921/2003

Číslo rozhodnutí: 55

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Konkurs, Výkon rozhodnutí

Předpisy: § 14 odst. 1 písm. e) předpisu č. 328/1991Sb.

§ 312 odst. 1 písm. e) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 313 odst. 1 písm. e) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 314 odst. 1 písm. e) předpisu č. 99/1963Sb.

§ 315 odst. 1 písm. e) předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 23. 4. 2002 O k r e s n í s o u d v Náchodě (poté, co jeho předchozí - zamítavý - rozsudek ze dne 11. 5. 2000 odklidil Krajský soud v Hradci Králové zrušujícím usnesením ze dne 15. 11. 2000) uložil žalovanému zaplatit žalobci částku 298 750 Kč se 16% úrokem z prodlení z této částky za dobu od 13. 12. 1994 do zaplacení a z částky 150 000 Kč za dobu od 11. 11. 1994 do 12. 12. 1994, jakož i částku 48 234 Kč (bod I. výroku). Dále žalovaného zavázal zaplatit náhradu nákladů řízení žalobci (bod II. výroku) a státu (bod III. výroku). Soud prvního stupně dospěl k závěru, že ač žalobce jako právní důvod zaplacení žalované částky udával poddlužnickou žalobu, povinnost vyplatit pohledávku žalobci na základě výkonu rozhodnutí podle § 314 odst. 1 o. s. ř. žalovanému nevznikla, neboť jediná prokázaná pohledávka povinné S. S., s. r. o. (dále též jen „povinná“), jako zhotovitelky vůči žalovanému jako objednateli ze smlouvy o dílo ze dne 25. 5. 1998 (dále též jen „smlouva o dílo“) za práce a dodávky za dobu od 1. 7. do 19. 7. 1999 se dosud nestala splatnou (povinná z tohoto titulu

žalovanému dosud nic nefakturovala). Soud měl nicméně za to, že lze věc posuzovat i co do možnosti žalobce žádat po žalovaném náhradu škody za zmaření úspěšné realizace výkonu rozhodnutí příkázáním pohledávky. Protiprávní úkon žalovaného spatřoval soud v tom, že žalovaný uzavřel 29. 7. 1999 (tedy 8 dnů poté, co jako poddlužník obdržel usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí příkázáním pohledávky povinné žalobci) smlouvu o změně věřitele a dlužníka (dále též jen „smlouva z 29. 7. 1999“), v důsledku které práva a závazky zhotovitelky (povinné) ze smlouvy o dílo přešla na obchodní společnost D., s. r. o. Tento právní úkon je podle soudu absolutně neplatný podle § 39 obč. zák., neboť svými účinky obchází smysl a cíl zákona (bylo jím sledováno zmaření výkonu rozhodnutí). Podle soudu je nepochybné, že kdyby k cesi nedošlo, musel by žalovaný pohledávky povinné (jež by mu povinná nepochybně vyfakturovala) poukázat žalobci. Žalovaný tím podle soudu porušil povinnost zakotvenou v § 415 obč. zák. a v důsledku tohoto porušení vznikla žalobci škoda, přičemž mezi protiprávním úkonem žalovaného a vznikem škody je dána příčinná souvislost. Kdyby totiž žalovaný neučinil protiprávní úkon, pokračoval by smluvní vztah mezi ním a povinnou a povinná by z tohoto vztahu fakturovala žalovanému pohledávky za provedené práce a dodávky, jež by na základě usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí byly poukazovány (až do výše výkonem rozhodnutí vymáhané pohledávky) žalobci. Výši škody soud dovodil v rozsahu žalovaného nároku, s tím, že pohledávky, které by žalovaný vůči povinné měl (správně pohledávky, které by povinná měla vůči žalovanému), kdyby k cesi nedošlo, by nepochybně postačovaly k uspokojení celé pohledávky žalobce vůči povinné.

K odvolání žalovaného K r a j s k ý s o u d v Hradci Králové rozsudkem ze dne 11. 6. 2003 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu v plném rozsahu zamítl, rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně, a uložil žalobci náhradu nákladů řízení státu (první výrok). Dále zavázal žalobce zaplatit žalovanému náhradu nákladů odvolacího řízení (druhý výrok). Odvolací soud poukázal na to, že 5. 9. 2000 byl na majetek povinné prohlášen konkurs. Na tomto základě uzavřel, že zákaz provést výkon rozhodnutí postihující majetek patřící do konkursní podstaty formulovaný v ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV“), postihuje i poddlužníka povinné. Nebylo proto možné uložit žalovanému, aby z titulu nařízeného výkonu rozhodnutí svůj dluh vůči povinné (úpadkyni) splnil žalobci, a to bez zřetele k tomu, zda žalovanému tato povinnost vznikla před prohlášením konkursu. Tím, zda by jinak byly podmínky pro vyhovění poddlužnické žalobě splněny, se odvolací soud vzhledem k výše řečenému již nezabýval.

Odvolací soud dále uvedl, že soud prvního stupně správně vyšel z toho, že žalovaný udělením souhlasu se smlouvou z 29. 7. 1999 neporušil žádnou povinnost uloženou mu usnesením o nařízení výkonu rozhodnutí. Z něj totiž nelze dovodit, že by žalovaný musel kvůli realizaci výkonu rozhodnutí setrvat s povinnou v navázaném smluvním vztahu. I kdyby pak povinná smlouvou z 29. 7. 1999 převedla na společnost D., s. r. o., nějakou pohledávku vůči žalovanému, nebyl by k účinnosti takového převodu zapotřebí souhlas žalovaného. Kdyby takový souhlas byl udělen, neměl by právní význam a nemohl by tudíž ani zapříčinit jakoukoli žalobcovu škodu. Úvahu soudu prvního stupně, že žalovaný souhlasem se smlouvou z 29. 7. 1999 přesto způsobil žalobci škodu, nepokládal odvolací soud za přijatelnou i proto, že soud prvního stupně současně dospěl k závěru, že šlo o neplatný právní úkon. Kdyby tomu tak bylo, nemohl by uvedený právní úkon mít žádné právní následky, tedy ani nijak zhoršit žalobcovu právní postavení. Obdobné by platilo též o smlouvě z 29. 7. 1999, jejíž neplatnost by měla za následek, že zhotovitelkou díla zůstala povinná.

Podle odvolacího soudu nelze sdílet ani konstrukci soudu prvního stupně, podle níž, kdyby žalovaný se změnou zhotovitelů nesouhlasil, povinná by v provádění díla pokračovala, ani názor, podle kterého důvodem pro souhlas s postoupením byla nesolventnost povinné. Z jakých důkazů soud prvního stupně uvedené zjistil, není podle odvolacího soudu zřejmé. Povinná ukončila provádění díla 19. 7. 1999 a žádný z předložených důkazů ani nenaznačuje, že by měla v úmyslu je ještě někdy obnovit. Právě to, pokračuje odvolací soud, muselo být pro žalovaného důvodem, pro který přistoupil na

navrhované řešení (na změnu zhotovitelů).

Pro případ, že soud prvního stupně spatřoval jednání žalovaného, které poškodilo žalobce, ve „strpění záměny zhotovitelů díla,“ respektive v ukončení smluvního vztahu s povinnou, odvolací soud zopakoval, že poddlužník není povinen setrvat s povinným v navázaném smluvním vztahu. Jeho povinností je vyplatit oprávněnému pohledávku, kterou vůči němu má povinný v okamžiku obdržení usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí, popřípadě (nařídí-li tak soud) jakmile mu dílčí pohledávky z téhož právního důvodu v budoucnu postupně vzniknou (§ 312 odst. 1 o. s. ř.). „Pečovat“ o uspokojení pohledávky oprávněného tím, že se bude za všech okolností chovat tak, aby povinnému další dílčí pohledávky vznikaly, jistě nemusí.

I kdyby bylo možné připustit, že poddlužník, který ukončil smluvní vztah s povinným jen proto, aby zabránil postupnému vzniku dílčích pohledávek z daného právního důvodu a tím docílil poškození oprávněného při uspokojení jeho nároku vůči povinnému, jedná nemravně a i kdyby takové jednání způsobilo oprávněnému – ve smyslu ustanovení § 424 obč. zák. – škodu (kdyby bylo jisté, že oprávněný uspokojení pohledávky vůči povinnému nedosáhne jinak), nebylo by v této věci možné přehlížet, že o tom, že by motivem jednání žalovaného bylo poškodit žalobce, nebyl v řízení podán důkaz. Odvolací soud poukázal na to, že v obecné rovině je logické (a nelze proti němu mít výhradu) vysvětlení žalovaného, že smyslem jeho souhlasu se záměnou zhotovitele byla pouze snaha dokončit rekonstrukci sokolovny v určeném termínu, přičemž svou roli zde hrála i udělená státní dotace. To, že povinná je společnicí obchodní společnosti D., s. r. o., že snad právě nařízený výkon rozhodnutí (ve spojení s bezprostředně předtím provedeným výkonem rozhodnutí ve prospěch finančního úřadu) byl příčinou toho, proč povinná nemohla nebo nechtěla pro nedostatek peněz v díle pokračovat, že společnost D., s. r. o., mohla v díle pokračovat jen po obdržení vysoké finanční částky, že v činnosti na stavbě pokračovali titíž dělníci apod. jsou okolnosti, před než byl žalovaný postaven, leč sám je nezpůsobil. Skutečnost, že s nimi byl ve vlastním ekonomickém zájmu srozuměn, mu po právu vytýkat nelze.

Závěr soudu prvního stupně, že byl podán důkaz o úmyslu žalovaného poškodit žalobce, byl podle odvolacího soudu nesprávný proto, že byl výsledkem z hlediska logiky chybné a obecné zkušenosti odporující úvahy, že každý poddlužník, který v situaci daného typu o pohledávce oprávněného ví, ze smluvního vztahu s povinným vystoupí, naváže smluvní vztah se zhotovitelem personálně propojeným s povinným a ihned investuje pro nového zhotovitele potřebnou částku, musí v každém případě jednat jen v úmyslu oprávněného poškodit (že jiný úmysl je vyloučen). Nebyla-li vyvrácena obrana žalovaného, že se záměnou zhotovitelů souhlasil proto, že chtěl dosáhnout včasného ukončení díla, není podle odvolacího soudu přiléhavá ani úvaha soudu prvního stupně, že žalovaný porušil ustanovení § 415 obč. zák. Jelikož žalovaný svým postupem v dané věci neporušil žádnou právní povinnost ani nejednal nemravně, je tím vyloučena i jakákoli jeho odpovědnost za škodu, která by snad žalobci v důsledku tohoto postupu žalovaného vznikla.

Odvolací soud rovněž upozornil na to, že žalobce v odvolacím řízení žádné důkazy o tom, že žalovaný byl veden úmyslem jej poškodit, přes dotaz v dotčeném směru neoznačil. Skutečnost, že soud prvního stupně nevyzval žalobce, aby k doložení údajného úmyslu žalovaného nabídl důkazy, a nepoučil jej (dle § 118a odst. 3 o. s. ř.) o následních neunesení důkazního břemene, nemohla mít za této situace na výsledek řízení vliv, takže z tohoto procesního pochybení odvolací soud žádné další závěry nevyvodil.

Žalobce podal proti rozsudku odvolacího soudu (a to do všech jeho částí) včasné dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., namítaje, že je dán dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tedy, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Pod body II. až IV. dovolání reprodukuje dovolatel obsah obou předchozích rozsudků soudu prvního stupně a zrušujícího usnesení odvolacího soudu, vytýkaje v této souvislosti zrušujícímu usnesení odvolacího soudu, že nezkoumal podmínky řízení podle § 103 a § 104 odst. 1 o.

s. ř. vzhledem k faktu, že 5. 9. 2000 byl prohlášen konkurs na majetek povinné. Povinností odvolacího soudu podle dovolatele bylo minimálně řízení přerušit podle § 14 ZKV. To, že při vydání druhého rozsudku nezkoumal podmínky řízení, vytýká dovolatel i soudu prvního stupně, s jehož závěry o odpovědnosti žalovaného za škodu se jinak ztotožňuje, a konečně (znovu) i odvolacímu soudu (ve spojení s dovoláním napadeným rozsudkem). Dovolatel nesouhlasí s odvolacím soudem ani co do úvahy o tom, že kdyby ve věci nebyl respektován zákaz provádění výkonu rozhodnutí ve smyslu ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) ZKV, mohl by se zmenšit majetek konkursní podstaty. Podle dovolatele správce konkursní podstaty nemohl mít sepsanu pohledávku, která neexistovala (již však deklaruje rozsudek soudu prvního stupně), a soud by neuspokojoval věřitele přihlášeného do konkursu, neboť tato pohledávka do konkursu nikdy přihlášena nebyla.

Podle dovolatele „je nutno upozornit i na to, že tento (odvolací) senát zasedal v pozměněném složení oproti předchozímu jednání krajského soudu.“ Další výhradu vůči napadenému rozhodnutí spojuje dovolatel s tím, že jde o čtvrté rozhodnutí ve věci „a každý rozsudek je jiný.“

Dovolatel též uvádí, že „zejména dále nesouhlasí s citací odvolacího soudu, ve které popisuje, že obec je útvarem, jehož složitost vylučuje nekorektní postoje,“ s tím, že „pro toto tvrzení nemá soud k dispozici žádný důkaz,“ a rozvádí argumenty, pro něž takto formulovaný úsudek podle jeho přesvědčení nemůže obstát.

Podle dovolatele se rovněž nelze ztotožnit se závěrem odvolacího soudu, že žalovaný nesledoval (svým jednáním) poškození žalobce a žádný zákon neporušil. S odvoláním na citaci z rozsudku soudu prvního stupně k tomu dovolatel dodává, že byl porušen minimálně § 39 obč. zák. Jak vyplývá z rozsudku soudu prvního stupně, bylo prokázáno, že ještě před podáním poddlužnické žaloby nabízel žalobce žalovanému pohledávku k odkoupení. Neobvyklé praktiky byly prokázány jednak cesí provedenou v době, kdy žalovanému „exekuce byla doručena,“ jednak „uvolněním významné finanční částky novému zhotoviteli v hotovosti, přičemž obě firmy byly v platební neschopnosti.“

Dovolatel se neztotožňuje ani s názorem odvolacího soudu, že by povinná „měla“ (správně „neměla“) vůči žalovanému ke dni 21. 7. 1999 nějakou pohledávku, uváděje, že taková pohledávka skutečně existuje, neboť ji představují práce, které byly vykonány ve prospěch žalovaného v době od 1. 7. do 19. 7. 1999. Tyto práce však povinná žalovanému nefakturovala, čímž žalovanému vzniklo bezdůvodné obohacení specifikované znaleckým posudkem.

Dovolatel vyjadřuje nesouhlas rovněž se závěrem, že nebyl podán důkaz o tom, že motivem jednání žalovaného bylo poškodit žalobce; souhrnem všech provedených důkazů lze podle něj jednoznačně dojít k závěru, že byť byl žalovaný veden snahou o dokončení díla (což mu nelze klást za vinu) vůči ostatním subdodavatelům se choval nekorektně a svým postupem umožnil povinné poškodit řadu věřitelů. Je zcela nelogické, pokračuje dovolatel, aby finanční úřad, který od žalovaného obdržel v exekuci 850 000 Kč, měl jiné postavení než žalobce, jenž se o vyřízení své pohledávky zajímal již před vyplacením této částky finančnímu úřadu.

Dovolatel odvolacímu soudu vytýká i to, že porušení právních předpisů o zadávání veřejných zakázek a o nakládání s finančními prostředky označil za prohřešek.

K závěru odvolacího soudu, že u žalobce zjistil, že ten nemá žádné důkazy o tom, že žalovaný byl veden výhradně úmyslem jej poškodit, dovolatel uvádí, že prostudováním spisu měl odvolací soud jednoznačně zjistit, že veškeré dostupné důkazy byly předloženy soudům obou stupňů.

S odvoláním na svou předchozí (výše popsanou) argumentaci dovolatel nesouhlasí ani s úsudkem odvolacího soudu, že žalovaný svým postupem v dané věci neporušil žádnou právní povinnost a ani nejednal nemravně.

Konečně dovolatel napadá i rozhodnutí odvolacího soudu o jeho povinnosti uhradit náklady řízení a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Se zřetelem k bodu 3. článku II. zákona č. 59/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Nejvyšší soud dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 4. 2005.

S přihlédnutím k tomu, že dovolatel napadá rozsudek odvolacího soudu dovoláním v plném rozsahu, zabýval se Nejvyšší soud především tím, zda dovolání je přípustné proti té části prvního výroku, kterou odvolací soud rozhodl o nákladech řízení před soudem prvního stupně a uložil žalobci náhradu nákladů řízení státu, a proti druhému výroku o nákladech odvolacího řízení. Tyto výroky, ač součástí rozsudku, mají povahu usnesení, přičemž přípustnost dovolání proti nim nezakládá žádné z ustanovení občanského soudního řádu (srov. shodně např. usnesení Nejvyššího soudu uveřejněné pod číslem 4/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Nejvyšší soud proto dovolání v tomto rozsahu podle ustanovení § 243b odst. 5 a § 218 písm. c) o. s. ř. bez dalšího odmítl.

Proti výroku rozsudku, kterým odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé, je dovolání přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají. Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází. Pro právní posouzení věci jsou rozhodné především skutkové závěry, podle kterých:

1) Žalovaný (jako objednatel) uzavřel dne 25. 5. 1998 se S. S., s. r. o., jako zhotovitelkou smlouvu o dílo, která byla doplněna dodatkem ze dne 25. 2. 1999 a podle které se zhotovitelka zavázala provést pro žalovaného do 30. 11. rekonstrukci sokolovny. Cena díla (ve znění dodatku) byla dohodnuta částkou 21 932 386 Kč a její úhrada měla probíhat formou dílčího měsíčního plnění až do výše 90 % sjednané ceny. Zhotovitelka měla vždy do každého 3. dne v měsíci předložit objednateli soupis provedených prací a dodávek a po odsouhlasení těchto podkladů objednatelem mu na ně měla vystavit daňový doklad.

2) Usnesením ze dne 2. 7. 1999 Okresní soud v Náchodě nařídil na základě návrhu žalobce (jako oprávněného) výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky, kterou má povinná (S. S., s. r. o.) vůči žalovanému (jako poddlužníku), a to pro pohledávku žalobce ve výši 298 750 Kč se 16% úrokem z prodlení z této částky za dobu od 13. 12. 1994 do zaplacení a z částky 150 000 Kč za dobu od 11. 11. 1994 do 12. 12. 1994, jakož i pro náklady předcházejícího řízení ve výši 37 602 Kč a náklady výkonu rozhodnutí ve výši 10 632 Kč; toto usnesení bylo doručeno žalovanému

21. 7. 1999.

3) Dopisem doručeným žalovanému 19. července 1999 povinná žalovanému oznámila, že pro platební nezpůsobilost nemůže práce dokončit.

4) Dne 29. 7. 1999 uzavřel žalovaný s povinnou a obchodní společností D., s. r. o., smlouvu o změně věřitele a dlužníka, podle které práva a závazky povinné ze smlouvy o dílo přešla na obchodní společnost D., s. r. o.

5) Za stavební práce v období od 1. 7. do 19. 7. 1999 žalovaný povinné ničeho nezaplatil, přičemž znaleckým posudkem znaleckého ústavu (České znalecké a. s.) byla cena těchto prací vyčíslena minimálně částkou 242 917 Kč.

6) Žalovaný vyplatil dne 30. 7. 1999 obchodní společnosti D., s. r. o., jako novému zhotoviteli zálohu na dokončení díla ve výši 2 641 000 Kč.

7) Usnesením ze dne 5. 9. 2000 prohlásil Krajský soud v Hradci Králové konkurs na majetek povinné a účinky konkursu trvaly ke dni vydání napadeného rozhodnutí.

Dovolatelovy námitky proti napadenému rozhodnutí jsou trojího druhu; první skupina námitek se týká výkladu spojeného s ustanoveními zákona o konkursu a vyrovnání, druhá pak některých procesních otázek a třetí směřuje proti závěrům odvolacího soudu v rovině možné odpovědnosti žalovaného za škodu. Správnost právního posouzení věci odvolacím soudem pak Nejvyšší soud posuzoval především z pohledu úvah týkajících se opodstatněnosti tzv. poddlužnické žaloby.

S přihlédnutím k době vydání usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí (2. 7. 1999) je pro další úvahy Nejvyššího soudu rozhodný především výklad zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění zákonů č. 36/1967 Sb., č. 158/1969 Sb., č. 49/1973 Sb., č. 20/1975 Sb., č. 133/1982 Sb., č. 180/1990 Sb., č. 328/1991 Sb., č. 519/1991 Sb., č. 263/1992 Sb., č. 24/1993 Sb., č. 171/1993 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 152/1994 Sb., č. 216/1994 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 118/1995 Sb., č. 160/1995 Sb., č. 238/1995 Sb., č. 247/1995 Sb., nálezu Ústavního soudu č. 31/1996 Sb., zákona č. 142/1996 Sb., nálezu Ústavního soudu č. 269/1996 Sb., zákona č. 202/1997 Sb., č. 227/1997 Sb., č. 15/1998 Sb., č. 91/1998 Sb. a č. 165/1998 Sb.

Doba vydání usnesení o prohlášení konkursu (5. 9. 2000) pak předurčuje jako rozhodný výklad zákona o konkursu a vyrovnání ve znění zákonů č. 122/1993 Sb., č. 42/1994 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 117/1994 Sb., č. 156/1994 Sb., č. 224/1994 Sb., č. 84/1995 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 151/1997 Sb., č. 12/1998 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 105/2000 Sb. a č. 214/2000 Sb.

Podle ustanovení § 312 o. s. ř., výkon rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky než pohledávky z účtu peněžního ústavu se provede zákazem výplaty pohledávky povinnému (odstavec 1). Takto se postupuje i v případě, že pohledávka povinného se stane splatnou teprve v budoucnu, jakož i v případě, že povinnému budou dílčí pohledávky z téhož právního důvodu v budoucnu postupně vznikat (odstavec 2). Výkon rozhodnutí postihuje pohledávku povinného jen do výše pohledávky oprávněného, pro kterou byl nařízen, a jejího příslušenství (odstavec 3).

Ustanovení § 313 o. s. ř. pak určuje, že v nařízení výkonu rozhodnutí zakáže soud povinnému, aby se svou pohledávkou jakkoli nakládal. Dlužníkovi povinného zakáže soud, aby po tom, kdy mu bylo doručeno nařízení výkonu rozhodnutí, povinnému jeho pohledávku vyplatil (odstavec 1). Nařízení výkonu rozhodnutí doručí soud oprávněnému, povinnému a dlužníkovi povinného; dlužníkovi povinného je doručí do vlastních rukou (odstavec 2). Povinný ztrácí právo na vyplacení pohledávky dnem, kdy bylo dlužníkovi povinného doručeno nařízení výkonu rozhodnutí (odstavec 3).

Dle § 314 o. s. ř., jakmile nabude nařízení výkonu rozhodnutí právní moci, vyzoomí o tom soud dlužníka povinného. Dlužník povinného vyplatí pohledávku, jestliže je již splatná, oprávněnému; není-li pohledávka povinného dosud splatná, vyplatí ji oprávněnému, jakmile se stane splatnou (odstavec 1). Výplatou oprávněnému se zproští dlužník povinného své povinnosti vůči povinnému (odstavec 2).

Podle § 315 odst. 1 o. s. ř. dále platí, že nevyplatí-li dlužník povinného oprávněnému pohledávku bez odkladu po tom, kdy mu bylo doručeno vyzoomění, že nařízení výkonu rozhodnutí nabylo právní moci, nebo kdy se stala pohledávka splatnou, může se oprávněný domáhat vlastním jménem na dlužníkovi povinného u jeho obecného soudu vyplacení pohledávky. Nesmí však s dlužníkem povinného stran této pohledávky uzavřít na úkor povinného smír ani prominout její zaplacení. Dlužník povinného si v takovém případě také nemůže započíst svou vlastní pohledávku, kterou má vůči oprávněnému.

V daném případě je ze skutkových okolností případu (jak byly zjištěny soudy nižších stupňů) zřejmé, že výše označeným usnesením o nařízení výkonu rozhodnutí byla žalobci přikázána pohledávka povinné ze smlouvy o dílo za práce, které povinná pro žalovaného již provedla v době od 1. 7. do 19. 7. 1999, a dále i pohledávky, jež měly (v intencích § 312 odst. 2 o. s. ř.) povinné z téhož právního důvodu (z téže smlouvy o dílo) v budoucnu teprve vznikat (jako dílčí měsíční platby za práce provedené povinnou až do 30. 11. 1999, kdy mělo být dílo zhotoveno).

Provedení výkonu rozhodnutí přikázáním jiné peněžité pohledávky zákon svěřuje dlužníku povinného. Dlužník povinného proto také nese odpovědnost za to, že výkon rozhodnutí provedl tak, jak mu to ukládá zákon v ustanovení § 314 o. s. ř. Přikázáním pohledávky oprávněnému nedochází z hlediska hmotného práva ke změně věřitele. Povinnost poddlužníka platit přímo oprávněnému má svůj základ jen v procesním právu; je výrazem nuceného výkonu práva, kterým se zasahuje do hmotněprávního vztahu povinného a poddlužníka. Jestliže poddlužník nevyplatí oprávněnému řádně a včas pohledávku, je oprávněný zákonem zmocněn vlastním jménem tuto pohledávku vymáhat. Tzv. poddlužnická žaloba, kterou zákon svěřuje oprávněnému, vychází z procesní aktivní legitimace oprávněného. Lze říci, že věřitel je ve vztahu k pohledávce, která má být na poddlužníku vymořena, procesně zmocněn k tomu, aby plnění, které takto na poddlužníku získá, použil k uspokojení své vlastní pohledávky. Oprávněný tedy žaluje svým jménem o zaplacení pohledávky, jejímž věřitelem je povinný. Z titulu tohoto tzv. úkojného práva oprávněného je poddlužník povinen vyplatit oprávněnému přikázanou pohledávku, jen jestliže by měl podle práva takovou povinnost vůči povinnému v okamžiku, kdy mu bylo doručeno usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí. Není podstatné, že pohledávka povinného ještě případně nebyla splatná nebo měla z téhož právního důvodu vzniknout v budoucnu. Jestliže povinný vůči poddlužníku přikázanou pohledávku neměl nebo jestliže přikázaná pohledávka do té doby zanikla (například splněním nebo započtením), nedosáhne oprávněný z titulu tzv. úkojného práva uspokojení své vymáhané pohledávky.

Z uvedeného plyne, že tam, kde poddlužník povinného nesplnil povinnost vyplatit pohledávku řádně a včas oprávněnému, je poddlužnická žaloba podle § 315 o. s. ř. způsobem provedení výkonu rozhodnutí (exekuce) přikázáním jiné peněžité pohledávky.

Podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) ZKV má prohlášení konkursu na majetek dlužníka mimo jiné i ten účinek, že nelze provést výkon rozhodnutí (exekuci) postihující majetek patřící do podstaty a k tomuto majetku nelze ani nabýt právo na oddělené uspokojení (§ 28 ZKV).

Nejvyšší soud již ve stanovisku svého občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 17. 6. 1998, uveřejněném pod číslem 52/1998 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „stanovisko“), vysvětlil, že z ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) ZKV plyne požadavek, aby se (exekuční) soud (a osoby, které ve vykonávacím řízení poskytují soudu nezbytnou součinnost) po prohlášení konkursu na majetek povinného (po dobu trvání konkursu) zdržel všech úkonů, jimiž má být výkon

rozhodnutí bezprostředně realizován, včetně toho, že při výkonu rozhodnutí příkázáním jiných peněžitých pohledávek nesmí po prohlášení konkursu na majetek povinného (obdobně jako tomu je při výkonu rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu u banky) dát dlužníku povinného pokyn k vyplacení pohledávky povinného oprávněnému – tedy (ve shodě s ustanovením § 314 odst. 1 o. s. ř.) vyrozumět dlužníka povinného o tom, že usnesení o nařízení výkonu nabylo právní moci (srov. bod XXVI. stanoviska, str. 194/370/). Tamtéž také uvedl, že zákaz provést výkon rozhodnutí postihující majetek patřící do podstaty směřuje nejen proti soudu samotnému, nýbrž i proti těm osobám, které jsou na základě usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí exekuci povinny provést (zde žalovaný jako dlužník povinné), a že možný nesoulad mezi pokyny (příkazy, zákazy), které těmto osobám plynou z rozhodnutí soudu při exekuci na majetek úpadce, a účinky, jež nastaly prohlášením konkursu, musí být vždy řešen ve prospěch konkursní podstaty (srov. bod XVII. stanoviska, str. 196/374/). Jinak řečeno, byl-li konkurs na majetek povinné prohlášen 5. 9. 2000, pak žalovaný od uvedeného data již nebyl povinen ani oprávněn vyplatit eventuální pohledávku povinné oprávněnému. Srov. k tomu v právní teorii např. Winterová, A. a kol. in: Občanský soudní řád a předpisy souvisící. 10. vydání. Linde Praha, a. s., 2001, a výklad tam na str. 575 podaný k ustanovení § 314a o. s. ř., obsahově srovnatelnému s ustanovením § 314 o. s. ř. v rozhodném znění a v rozhodovací praxi soudů rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 42/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Odvolací soud tedy správně uzavřel, že účinky prohlášení konkursu na majetek povinné mu brání vydat rozhodnutí, jímž by v řízení o poddlužnické žalobě dále věcně zkoumal existenci pohledávky povinné vůči poddlužníku (žalovanému), a že tyto účinky zde byly již v době vydání rozsudku soudu prvního stupně (jak správně poznamenává dovolatel, překážka založená prohlášením konkursu na majetek povinné zde ovšem byla již v době vydání zrušujícího usnesení odvolacího soudu). Odvolací soud nicméně přehlédl, že ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) ZKV tím, že zakazuje provedení výkonu rozhodnutí (exekuce), nezakládá důvod pro zamítnutí poddlužnické žaloby, nýbrž ukládá soudu, u kterého řízení o poddlužnické žalobě probíhá, aby ve věci zůstal po dobu trvání účinků konkursu nečinný (aby výkon rozhodnutí „neprováděl“ tak, že bude poddlužnickou žalobu projednávat a o ní rozhodovat). Dovolatel se však mylí, tvrdí-li, že soud měl řízení přerušit podle § 14 ZKV; žádné z ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání podkladem pro přerušování řízení v nastalé procesní situaci nebylo (ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) ZKV pojednává toliko o nemožnosti pokračovat po přechodnou dobu – po dobu trvání účinků konkursu na majetek povinné – v řízení o provedení výkonu rozhodnutí). Skutečnost, že odvolací soud z aplikace posledně zmíněného ustanovení nevyvodil příslušné důsledky a tím, že o věci rozhodl, v provádění výkonu rozhodnutí pokračoval, zakládá sama o sobě důvod pro zrušení napadeného rozhodnutí.

V rovině procesních argumentů dovolatel poukázal na to, že odvolací soud věc projednal a rozhodl o ní v jiném složení než v době vydání zrušujícího usnesení. Tento argument je pro výsledek dovolacího řízení bezcenný, není-li spojován s tvrzením, že složení senátu, který přijal dovoláním napadené rozhodnutí, neodpovídalo rozvrhu práce odvolacího soudu pro příslušný kalendářní rok. Není totiž nikterak neobvyklé, že u těch soudů, které o věci rozhodují v senátech, se složení těchto senátů v průběhu let mění. Právně bezcenné je rovněž tvrzení dovolatele (uplatněné k závěru odvolacího soudu, že u žalobce zjistil, že ten nemá žádné důkazy o tom, že žalovaný byl veden výhradně úmyslem jej poškodit), že prostudováním spisu měl odvolací soud jednoznačně zjistit, že veškeré dostupné důkazy byly předloženy soudům obou stupňů. Tímto argumentem totiž dovolatel potvrzuje toliko pravdivost závěru odvolacího soudu, že dovolatel žádné další důkazní návrhy (přes výzvu soudu) neuplatnil (to, zda k prokázání dovolatelem tvrzených skutečností postačovaly dosud provedené důkazy, je věcí jinou). Také počet ve věci postupně přijatých rozhodnutí a jejich případná odlišnost nemá pro dovolací řízení význam.

V rovině argumentů, jimiž dovolatel brojí proti závěrům odvolacího soudu týkajícím se odpovědnosti žalovaného za případnou škodu, Nejvyšší soud především odmítá jako nepřiléhavou výtku dovolatele

ohledně údajného názoru odvolacího soudu na povahu žalovaného (města). Zde dovolatel zjevně zaměnil reprodukci odvolání žalovaného s vlastními závěry odvolacího soudu, jenž takový úsudek vůbec neučinil. Vytýká-li dovolatel odvolacímu soudu i to, že porušení právních předpisů o zadávání veřejných zakázek a o nakládání s finančními prostředky označil za prohřešek, pak z podaného dovolání není v daných souvislostech patrné, co dovolatel touto kritikou dílčího úsudku odvolacího soudu (vznávajícího v obecné rovině v jeho prospěch) sleduje.

Nejvyšší soud pak souhlasí i se závěry odvolacího soudu, že skutkový stav věci zjištěný soudy nižších stupňů (dovolacím důvodem dle § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř. nezpochybněný) nezakládá na straně žalovaného vůči žalobci porušení právní povinnosti. Žádný z dovolatelem uplatněných argumentů tuto odvolacím soudem přílehavě rozvedenou argumentaci účinně nezpochybnil.

Odvolacímu soud je nutno dát za pravdu zejména v tom, že ani doručení usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky povinného nebrání poddlužníku ukončit s povinným smluvní vztah, z něž měly povinnému v budoucnu postupně vznikat z téhož právního důvodu dílčí pohledávky. To, zda a jakou částku v souvislosti s ukončením smlouvy o dílo s povinnou vyplatil poddlužník jinému svému smluvnímu partnerovi (nové zhotovitelce, jež měla dokončit dílo namísto původní zhotovitelky - povinné), žádnou odpovědnost poddlužníka ve vztahu k oprávněnému nezakládá. Argument spojovaný s porušením právních předpisů o zadávání veřejných zakázek, jakkoli nepřilehavě formulovaný, nemůže v daných souvislostech pozici dovolatele rovněž vylepšit (jeho uplatněním může dovolatel svou pozici v konečném důsledku toliko zhoršit). Je tomu tak proto, že z toho, že poddlužník navázal smluvní vztah s novou zhotovitelkou, porušení právní povinnosti, jež by poškozovalo majetkové zájmy dovolatele, neplyne. Má-li být k porušení právních předpisů o zadávání veřejných zakázek přihlédnuto již ve spojení se smlouvou o dílo, kterou poddlužník uzavřel s povinnou, pak se tím dovolatel ve skutečnosti domáhá vyslovení neplatnosti právě tohoto úkonu (smlouvy o dílo), z něž měla vzniknout jemu příkázaná pohledávka. To, zda dovolatel před podáním poddlužnické žaloby nabízel žalovanému, aby od něj pohledávku vůči povinné „odkoupil“, nemá pro věc rovněž význam. Rozdíl mezi postavením dovolatele a finančního úřadu, který s realizací své exekuce dříve uspěl, je - oproti mínění dovolatele - logicky opodstatněn tím, že ve vykonávacím řízení (exekuci) platí (např. právě na rozdíl od konkursu) princip priority uspokojení oprávněných (podle pořadí). Pro výkon rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky byl tento princip výslovně zakotven v § 316 odst. 1 o. s. ř.

Vše, co bylo řečeno výše, však platí jen o jednání poddlužníka. Z hlediska výsledku řízení o poddlužnické žalobě může mít svůj význam, zda tím, že povinná uzavřela 29. 7. 1999 smlouvu o změně věřitele a dlužníka, ona sama neporušila zákaz formulovaný pro ni v ustanovení § 313 odst. 1 o. s. ř. (tak, že se svou - byť budoucí - pohledávkou nesmí jakkoliv nakládat).

Jelikož odvolací soud vyvodil nesprávné důsledky z účinků plynoucích z prohlášení konkursu na majetek povinné a soud prvního stupně tyto účinky zcela přehlédl, Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), napadený rozsudek zrušil; vzhledem k tomu, že účinky konkursu přehlédl i soud prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i jeho rozsudek a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).